

Cultuurhistorische verkenning

Russische Buurt en de Hogendijk

Gemeente Zaanstad, november 2010
Afdeling Cultuur, Monumenten en Toerisme
Coördinatie: Marjorie Verhoek (voor vragen m.verhoek@zaanstad.nl)
Onderzoek en tekst: Piet Kleij (archeologie) en Linde Egberts
Kaartmateriaal: Lion Charmant

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Ruimtelijke ontwikkeling (biografie)	11
Beschrijving van de huidige ruimtelijke situatie	25
1. Functies	
2. Structuren	
3. Openbare ruimte	
4. (Monumentale) bebouwing	
Waardering	35
1. Te verwachten archeologische waarden	
2. Cultuurhistorische waarden	
3. Stedenbouwkundige waarden	
4. Gebouwde en monumentale waarden	
Richtlijnen bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen	41
Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	49
Bronnen	51

1 Poesjkinstraat, foto Linde Egberts

Inleiding

Voor u ligt de cultuurhistorische verkenning van de Russische Buurt en de Hogendijk te Zaandam. Dit gebied kent een aantal ruimtelijke opgaven, waarvoor in de komende jaren een passende oplossing moet worden gevonden. Ten eerste is funderingsherstel van een groot aantal woningen noodzakelijk en wordt ten dele reeds uitgevoerd. Ook stelt de beperkte woonoppervlakte van de historische arbeiderswoningen de woningbouwverenigingen voor de vraag of deze bebouwing toekomstbestendig is, of dat sloopnieuwbouw de wijk een nieuwe impuls zou moeten geven.

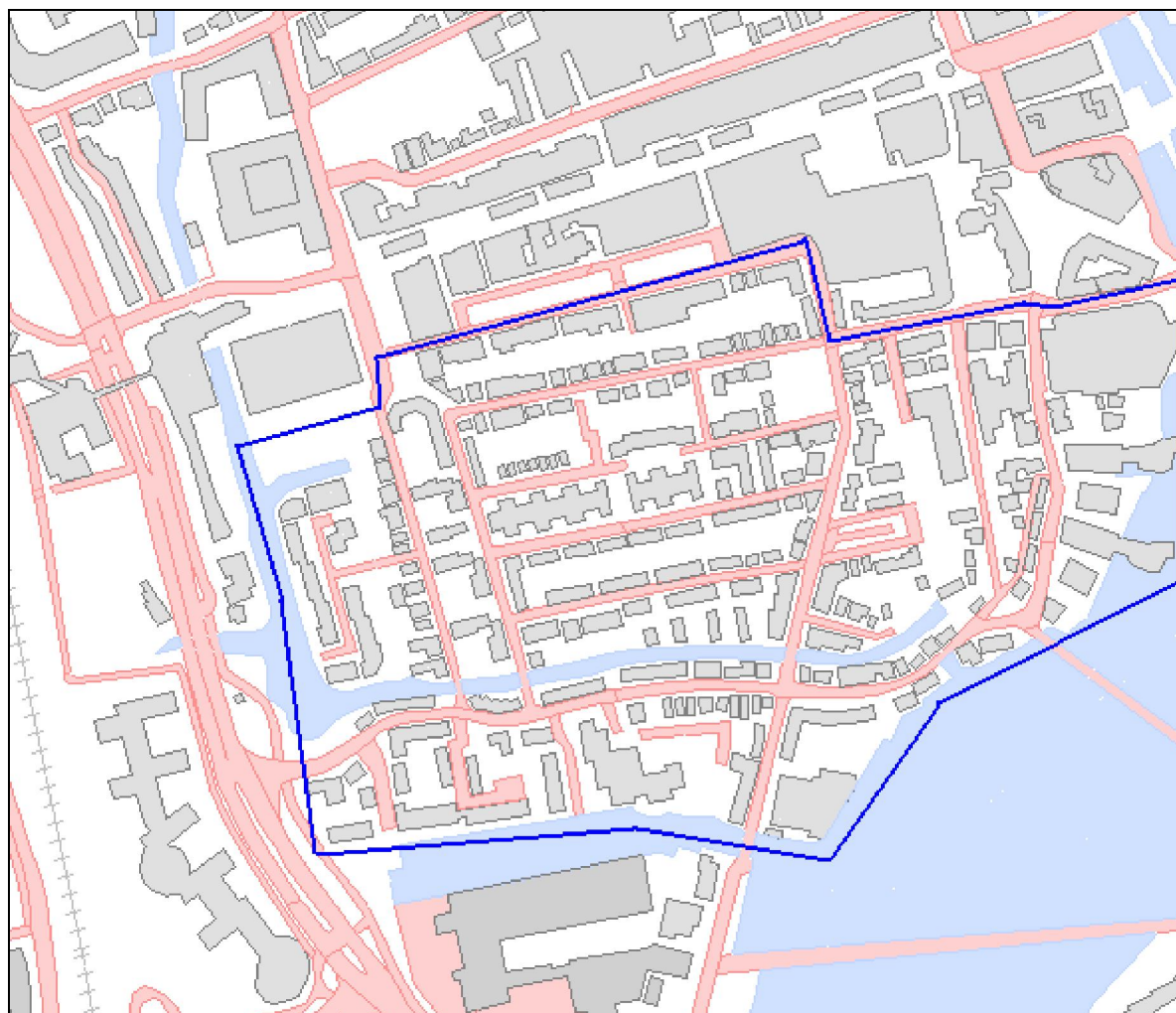
Deze cultuurhistorische verkenning biedt inzicht in de historische ontwikkeling en cultuurhistorische waarden van de wijk. Het biedt een uitgangspunt om met kennis van de cultuurhistorie van het gebied aan de slag te gaan met nieuwe ruimtelijke opgaven. Omdat de Russische buurt binnen een bijzonder welstandgebied valt, is het opstellen van een cultuurhistorische verkenning verplicht. Dit document geeft niet alleen achtergrondinformatie over de historische ontwikkeling van de wijk, maar biedt ook concrete richtlijnen voor het ontwerpen en plannen in de Russische Buurt.

De Russische Buurt is een centraal gelegen woonwijk, grenzend aan het centrale winkelgebied van Zaandam. De wijk wordt omzoomd door de Hogendijk, een middeleeuwse zeewering die al vanaf het eerste ontstaan van Westzaandam bewoond is. Het gebied achter de dijk was tot het einde van de negentiende eeuw weidegrond, aan alle kanten omgeven door zich uitbreidende lintbebouwing. In de loop van ongeveer vijfentwintig jaar is de Russische Buurt aangelegd, om het explosief groeiende aantal arbeidersgezinnen in Zaandam te kunnen huisvesten. Particulieren en kleine projectontwikkelaars bouwden de wijk op uit losse woningen en kleine projecten (tot ongeveer dertig huizen).

Het bekendste huis in de buurt is het Czaar Peterhuisje, gelegen aan de Krimp. Eind zeventiende eeuw logeerde Czaar Peter de Grote van Rusland gedurende een week in het eenvoudige, houten huisje, om de scheepsbouw in Zaanstad te bestuderen. Sindsdien heeft het huisje vele beroemde en minder beroemde bezoekers getrokken en verleende het de buurt zijn naam.

Deze cultuurhistorische verkenning concentreert zich op de Russische Buurt en de Hogendijk. De begrenzing van deze verkenning wordt aan de oost- en zuidzijde gevormd door de Zaan. Aan de westelijke zijde vormt De Vaart, achter 't Salm, de begrenzing van het verkende gebied. Aan de noordkant is de wijk verkend tot aan de Rozengracht en de Czaar Peterstraat.

Deze cultuurhistorische verkenning begint met een samenvatting, waarin puntsgewijs de essentiële cultuurhistorische en ruimtelijke waarden en aanbevelingen voor toekomstig ingrijpen in de wijk aan de orde komen. Vervolgens komt de ontstaansgeschiedenis van de Russische buurt in woord en beeld aan bod (Hoofdstuk 1). Hoofdstuk 2 bestaat uit een beschrijving van de huidige ruimtelijke situatie in de wijk en biedt de opmaat voor het waarderen van een aantal ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteiten in Hoofdstuk 3. De aanbevelingen in Hoofdstuk 4 kunnen vervolgens richting geven aan toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen in de Russische buurt. Deze cultuurhistorische verkenning wordt besloten met een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek en een korte literatuurlijst.

2 De begrenzing van deze cultuurhistorische verkenning. Bron: GIZ, Gemeente Zaandam.

Ruimtelijke ontwikkeling (biografie)

1) *De ontginning van de Zaanstreek*

Tot aan de 11e eeuw was de Zaanstreek een hoogveenmoeras. De Zaan voerde overtollig regenwater uit dit moeras af naar het IJ. De eerste bewoners van het gebied dat nu Zaandam is, hadden zich in de 11e en 12e eeuw gevestigd bij de monding van de Zaan, ruwweg waar nu de Havenbuurt ligt. Deze nederzetting, Oud-Zaanden genaamd, werd in de tweede helft van de 12e eeuw verlaten vanwege wateroverlast.

Bekend is dat Oud-Zaanden een hof was, dat wil zeggen een boerenbedrijf, gesticht door een adellijke persoon. In het geval van Oud-Zaanden was deze adellijke persoon de graaf van Holland. Het feit dat de bewoners boeren waren, geeft aan dat het veengebied aan weerszijde van de Zaan in de 11e en 12e eeuw werd ontgonnen. Alleen na ontginning is het namelijk mogelijk om in een hoogveengebied een boerenbedrijf te vestigen. Deze ontginning maakte onderdeel van de veel grotere ontginning van het Noord-Hollandse veenmoeras tussen de duinen en de Zuiderzee.

In deze periode werd een begin gemaakt met het in cultuur brengen van het gebied rond het sluizencomplex. De eerste boeren maakten het land begaanbaar door haaks op de Zaan sloten te graven. Deze sloten voerden het water uit het drassige land af waardoor het droog werd. Door ontwatering klinkt veen echter in. Een bodemdaling van één tot twee meter in honderd tot honderdvijftig jaar bij een veenontginning vrij normaal. Een dergelijke bodemdaling trad in de 12e en 13e eeuw ook in de Zaanstreek op.

Door deze bodemdaling kwam het land op gelijke hoogte te liggen met de Zaan en het IJ. Overstromingen waren het gevolg. Om het land tegen het water te beschermen bouwde men in de 12e eeuw dijken langs het IJ en de Zaanmond. Deze dijken zijn nu nog steeds aanwezig. In het gebied bij het sluizencomplex gaat het om de Hogendijk op de westoever en om de Zuiddijk op de oostoever.

Bij hoogwater drong het water vanuit het IJ de Zaan op en overstroomde het land. Om dit gat in het dijkensysteem af te sluiten werd een dam in de Zaan gelegd, de Hogendam. Deze verbond de Hogendijk met de Zuiddijk. De eerste vermelding van deze dam dateert uit 1314. De Hogendam is in het gebied van het sluizencomplex nog steeds aanwezig onder de woningen tussen het huidige plein de Dam en de straat de Damkade en in het sluizencomplex zelf.

Door de bouw van de Hogendam kon het overtollige water uit het Zaanse achterland niet meer worden afgevoerd. Om dit probleem op te lossen, bracht men in de dam twee sluizen aan, de Westzanersluis en de Wormersluis. Dit is misschien al tijdens de aanleg van de dam gebeurd, of in ieder geval kort daarna. De Westzanersluis is in 1544 vervangen door de Hondsbossche Sluis.

De landerijen langs de Zaanoevers waren nu wel beschermd tegen de invloed van het IJ en de Zuiderzee, maar ook de Zaan kon bij tijd en wijlen overstromen. Verder kalfde het Zaanwater steeds meer land van de oevers af. Om al deze problemen tegen te gaan legden de boeren op zowel de oostoever als de westoever van de Zaan een dijk aan. Deze twee dijken dienden niet alleen als waterkering, maar vormden ook de doorgaande verbindingen naar het noorden. In het gebied van het sluizencomplex zijn deze dijken nog aanwezig in de vorm van de Westzijde en de Oostzijde.

Op de oostoever lag in het verlengde van de dam een grote terp. Hierop werd een kapel gebouwd. Op deze plaats staat nu de 17e eeuwse Oostzijderkerk. Rond de kerk groeide in de middeleeuwen een nederzetting. Op de andere oever lag in de middeleeuwen ook een nederzetting. De nederzettingen op de oostoever heette Oostzaandam, die op de westoever Westzaandam. De Hogendam vormde de verbinding over land tussen deze twee dorpen.

3 Zaandam op de Kaart van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen uit 1745 door Johannes Dou. Het oostzuidoosten is boven.

2) Ontwikkeling van Zaandam

De vroegste bewoning van het gebied dat nu tot Zaandam behoort was de nederzetting 'Oud-Zaanden', op de plek waar tegenwoordig de Havenbuurt ligt. De nederzetting Oud-Zaanden werd volgens Soeteboom in 1150 aangevallen door de Drechter-Friezen, afkomstig uit het huidige West-Friesland. Kort daarna werd de nederzetting vanwege wateroverlast verlaten. De bewoners vestigden zich iets stroomopwaarts langs de Zaan. In de dertiende eeuw vestigden zich bewoners van Oostzaan op de oostelijke oever van de Zaan, vlak bij de Dam. Op een terp werd een kerk gebouwd, op de plaats waar nu de Oostzaanderkerk staat. In het huidige Klauwershoek ontstond een kleine bewoningskern, die later werd uitgebreid in noordelijke en zuidelijke richting langs de Zaan, langs de Oostzijde en de Zuiddijk.¹ Ook aan de westzijde van de Zaan ontstond een bewoningsconcentratie. Daar zijn sporen van bewoning en bedrijvigheid gevonden uit de periode 1280-1380.² De Hogendijk was daarbij het oorspronkelijk bebouwingslint, aangezien de dijk een droge en veilige vestigingslocatie vormde. In het gebied van de Russische Buurt is deze middeleeuwse dijk nog aanwezig als de Hogendijk. Het

¹ L.A. Ankum e.a. (red.), *Encyclopedie van de Zaanstreek* (Wormerveer en Zaanstad: Stichting Behoud Zaans Streekeigen en Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 1991), 553.

² Scherven die gevonden zijn in Westzaandam zijn te bezichtigen in de tentoonstelling "Werpen en scherven. De scheepswerf aan de Hogendijk in Zaandam" in het Molenmuseum te Koog aan de Zaan.

noordelijk deel van de Hogendijk, tegen de huidige Dam aan, was vermoedelijk in de 13e en 14e eeuw al bewoond. Tijdens archeologisch onderzoek in de bouwput van het Zaantheater zijn scherven uit deze periode aangetroffen. Ook vonden de onderzoekers een van wilgentenen gevlochten visfuis. De eerste bewoners hielden zich dus ondermeer bezig met visvangst.

In de loop der eeuwen breidde de bewoning zich langzaam uit naar het zuiden. Zeker is dat in het midden van de 16e eeuw binnendijs aan de Hogendijk langs de Voorzaan huizen en boerderijen stonden. Ze waren gemaakt van hout, zwart geteerd met rieten daken. Na 1570 traden grote veranderingen op langs de Hogendijk. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat rond 1580 buitendijs minimaal drie terpen werden opgeworpen. Zij lagen tussen wat nu het Zaantheater en de brug naar het Zaaneneiland is. Op één van de terpen, die nog steeds in de bodem direct ten zuiden van het Zaantheater ligt, verrees een groot huis annex werkplaats. Op het achtererf legde men een scheepswerf aan. Ook op de twee andere terpen kwamen scheepswerven te liggen. Onder het Zaantheater is ook een werf opgegraven, maar of deze ook op een terp lag, is niet bekend. In de loop der eeuwen groeiden de terpen door het storten van stadsafval langzaam aan elkaar tot uiteindelijk een groot stuk buitendijs land was ontstaan.

De in de 16e eeuw begonnen economische opbloei ging in Zaandam door tot het einde van de 18e eeuw. De bevolking nam tussen 1600 en 1750 sterk toe. Binnendijs langs de Hogendijk kwamen steeds meer huizen te staan. Achter de Hogendijk ontstond zelfs een tweede straat, meer een pad eigenlijk: het Krimp. In grote huizen aan de hoge en droge Hogendijk woonden de rijke scheepsbouwers, in de huisjes langs het laaggelegen, vochtige Krimp de werfarbeiders. In 1697 verbleef Czaar Peter de Grote enige dagen in één van de huisjes langs het Krimp. Dit huisje bestaat nog steeds en is bekend onder de naam Czaar Peterhuisje.

Het oorspronkelijk op een terp gebouwde, buitendijs gelegen grote huis annex werkplaats werd op het einde van de 17e eeuw of in het begin van de 18e eeuw vervangen door drie kleinere, houten huizen. Deze direct naar het Zaantheater gelegen huisjes bestaan nog steeds en zijn kort geleden gerestaureerd. Ondanks de aanwezigheid van deze drie woonhuizen bleef het buitendijs gebied in de 17e en 18e eeuw voornamelijk de vestigingsplaats voor scheepswerven.

Het aantal werven breidde zich sterk uit waardoor ruimtegebrek ontstond. Om dit op te lossen werd rond 1630 het buitendijs land ten zuiden van de Hogendijk, dat aan het IJ grensde, doorgraven (afb. 1). Zo ontstond de Nieuwe Haven die tevens als nieuwe vestigingsplaats voor scheepswerven diende. Bij graafwerkzaamheden in 1737 vonden werklui hier skeletten en resten van oude bewoning. Vermoedelijk waren dit resten van Oud-Zaanden.

In de 17e en 18e eeuw legde men in Zaandam langs de middeleeuwse sloten haaks op de Zaan en het IJ paden aan om de groeiende bevolking te huisvesten. Zo zijn in het onderzoeksgebied het Rustenburg en de Rozengracht ontstaan. Deze bebouwing had in het begin een vrij open karakter, met een erf, steeg of straatje tussen de huizen.³ Het stuk land tussen de Hogendijk, het Rustenburg en de Rozengracht bleef een open weidegebied: het Krimperven. Dit werd in vier delen verdeeld door twee kruisende sloten (afb. 1).

Op het einde van de 19e eeuw groeide de bevolking van Zaandam opnieuw sterk door een tweede golf van economische vooruitgang. Het Krimperven werd volgebouwd met goedkope arbeiderswoningen waarin onder andere de werknemers van de Artillerie Inrichtingen op het Hembrug terrein kwamen te wonen. De straten in deze buurt kregen Russische namen vanwege de aanwezigheid van het Czaar Peterhuisje en alles wat daar mee samenhangt. De buurt werd dan ook Russische Buurt genoemd. De Czaar Peterstraat kwam ongeveer te liggen op de plaats van de oude oost-west lopende sloot. De kruisende noord-zuid lopende sloot is niet duidelijk in het nieuwe stratenpatroon terug te zien.

³ S. de Jong en J. Schipper. *Gebouwd in de Zaanstreek* (Wormerveer: Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 1987), 79.

Het bezoek van Czaar Peter de Grote

In 1697 is Czaar Peter de Grote van Rusland een week lang in een zeventiende eeuws arbeidershuisje aan de Krimp verbleven. Hij bracht een bezoek aan Westzaandam om zich te verdiepen in de modernste scheepsbouwtechnieken. Het arbeidershuisje aan de Krimp was in het bezit van Gerrit Kist, een smid die, zoals de verhalen gaan, in Sint Petersburg had gewerkt. De Czaar vertrok al na een week naar Amsterdam omdat de toestroom van nieuwsgierigen uit de omgeving hem irriteerde. Het huisje waar de Czaar verbleef is later door allerlei vorsten en beroemdheden bezocht. In opdracht van de Russische tsaren werd eind negentiende eeuw het huisje voorzien van een stenen fundament en later voorzien van een stenen ombouw. Nog steeds is het Czaar Peterhuisje een begrip in de Zaanstreek en een belangrijk (rijks)monument in Zaandam.

Staatsieportret van Czaar Peter in 1698. GAZ 11.1946.

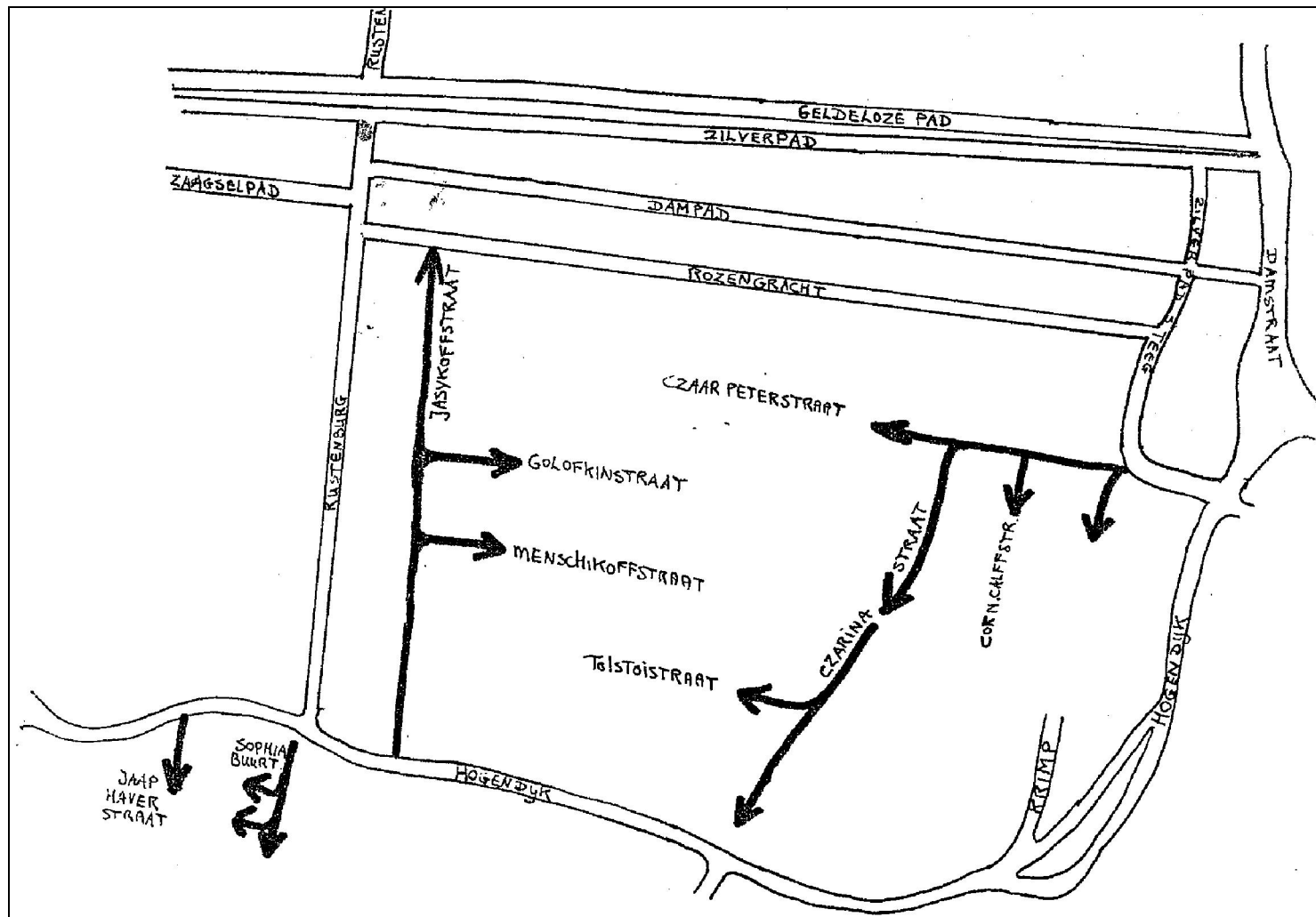

4 Archeologische opgravingen achter het Zaantheater, 1997-98. GAZ 21.27760

3) *De Hogendijk en het Krimperven in de negentiende eeuw*

In de eerste helft van de negentiende eeuw bleef de padenstructuur die in de Zaanse lintdorpen gebruikelijk was het beeld van de buurt domineren. De bebouwing concentreerde zich langs de Hogendijk, De Vaart, De Rustenburg en de Rozengracht. Op het kadastrale minuutplan uit de vroege negentiende eeuw is goed te zien hoe het middengebied van de huidige Russische buurt nog onbebouwd is. Het eerste kadaster laat zien dat deze open percelen, het Krimperven, in gebruik waren als weiland:

Perceel	Eigenaar	Beroep	Functie
1101	Pieter Nieuwenhuis		Stal
1102	Arend Somer	Kooplied	Weiland
1103	„	„	„
1104	Laurens Belmer	Tuinier	Tuin
1105	Cornelis Corneliszoon Bleeker	Houtzager	Huis
1106	(?) Offenbergh	Arbeider	Loods
1107	Laurens Belmer	Tuinier	Tuin
1108	Pieter van der Ploeg	Stalhouder	Weiland
1109	„	„	„

6 De oude padenstructuur rond het Krimperveen en het 'binnendringen' van de eind 19de-eeuwse bebouwing in het Krimperveen en het buitendijkse land. Schets van J.G. Brekebede.

4) *De groei van de Russische Buurt*

De explosieve groei van de industrie in de Zaanstreek zorgde voor een grote vraag naar woningen. In de Zaanstreek was het de gewoonte dat een eigenaar met behulp van vrienden, familie en/of werkgever een eigen huis bouwde. Deze manier van bouwen kon tegen het einde van de negentiende eeuw niet meer aan de vraag naar woningen voorzien. De bebouwing van het open middengedeelte van de huidige Russische buurt is tussen de late negentiende eeuw en circa 1914 dan ook gedeeltelijk door particuliere ontwikkelaars gebouwd. Individuele bouwprojecten door bewoner-eigenaars werden afgewisseld met bouwprojecten tot ongeveer dertig huizen.

De eigenaar van de grond had het terrein verdeeld in perceeltjes en ruimte vrijgelaten voor de aanleg van wegen. De gemeente werd alleen bij de bouw betrokken om toestemming te verlenen voor het aanleggen van de wegen wat betreft breedte, richting en ligging boven het Amsterdams Peil.⁴ Daarbij stelde men geen hoge eisen, aangezien de wegbreedte varieerde tussen de vijf en acht meter en de wegen slechts 2 centimeter boven AP werden aangelegd. Deze wegen waren in slechte staat en bij regenval modderig en onbegaanbaar. In de negentiende eeuw ontstond er hernieuwde aandacht voor het bezoek van Czaar Peter aan Zaandam. De vernoeming van het buurtje uit de late negentiende eeuw getuigt daarvan.

Het bouwrijp maken van de percelen werd aan de ontwikkelaar overgelaten.⁵ Er werd in de Russische Buurt ook geen riolering aangelegd, wat te zien is aan het grote aantal septictanks dat men in de jaren twintig en dertig in de buurt liet plaatsen. Voor die tijd behielp men zich met plees boven de sloten. ook de afwezigheid van een aparte keuken en slaapkamers droeg bij aan de slechte leefomstandigheden in deze arbeiderswijk. De woningwet uit 1901 gaf de gemeente meer armslag om slechte woonsituaties aan te pakken. Als gevolg van deze wetgeving werden in 1913 de woningbouwverenigingen opgezet in Zaandam. “Goed Wonen” bouwde het zijn eerste rijtje huizen in

⁴ J.G. Bedebrede, *Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie* (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983), 34.

⁵ J.G. Bedebrede, *Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie* (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983), 35.

8 De boerderij van boer Zwikker aan de Krimp in 1952. Op de gronden van deze stolpboerderij was inmiddels de Russische Buurt verrezen. GAZ 2211931.

9 De Tolstojstraat aan het begin van de twintigste eeuw. GAZ 4103229.

10 De Tolstojstraat in 1962, gezien vanuit de Jasykoffstraat. Opvallend is de lage, dichte bebouwing met een gelijke rooilijn aan weerszijden van de weg.

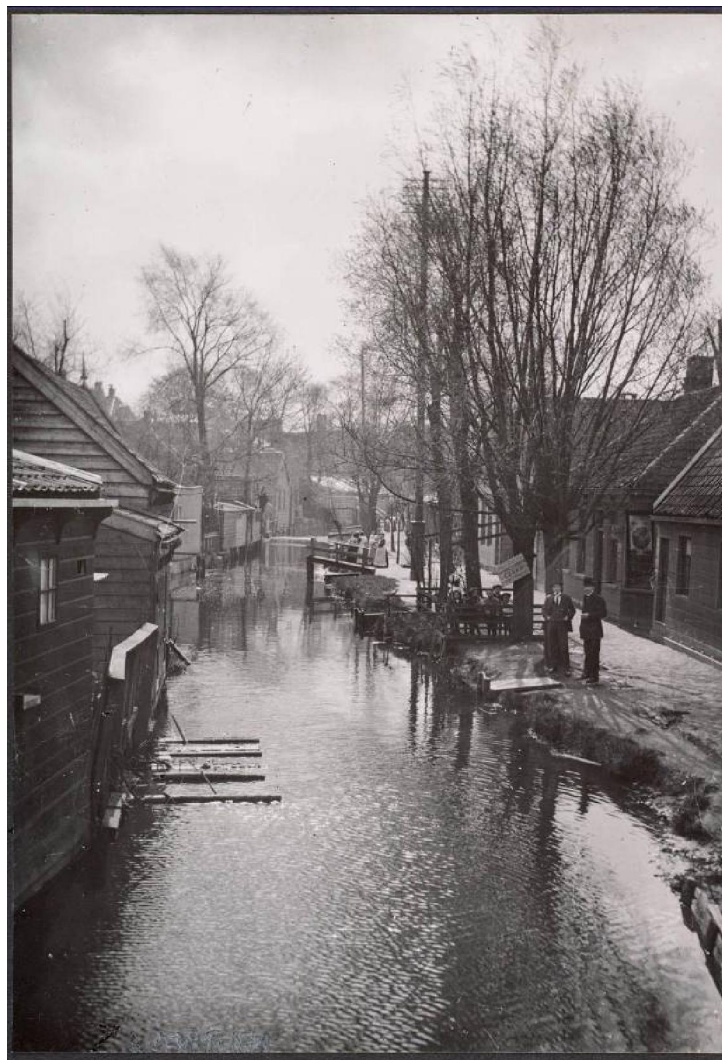
de Russische Buurt.⁶ Vanuit de noord-oostelijke hoek werd het Krimperven vanaf 1885 successievelijk volgebouwd. In deze hoek vestigden zich ook de meeste bovenwijkse voorzieningen, zoals een kantongerecht, een gemeentelijke vakschool en een bewaarschool. Via de Czarinastraat en de Cornelis Calffstraat werd zo begonnen aan bouw van de Russische Buurt. De Jasykoffstraat, parallel aan de Czarinastraat en het Rustenburg, dateert uit 1896/7, waarna de Golofkinstraat en Menschikoffstraat in oostelijke richting werden verlengd en volgebouwd. Ook legde men in die periode op buitendijks terrein het Sophiabuurtje aan, ten zuiden van de Hogendijk.⁷ In tegenstelling tot de meeste wegen in de Russische Buurt waren de Czarinastraat, Jasykoffstraat, Czaar Peterstraat, het Rustenburg en de Hogendijk niet alleen ingericht voor bewoning. Deze wegen werden minder snel volgebouwd en werden in de loop der tijd opgevuld met individueel gebouwde, statige huizen, gecombineerde woon-winkelpanden en kleine bedrijfjes. Aan de Jasykoffstraat werd eind negentiende eeuw zelfs nog een boerderij gebouwd.

⁶ J.G. Bedebrede, Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983), 36.

⁷ J.G. Bedebrede, Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983), 38.

11 De Czaar Peterstraat aan het begin van de twintigste eeuw. GAZ 4102166.

12 De sloot langs de Krimp in de vroege twintigste eeuw, GAZ 2102784.

5) *De sanering*

In de vroege jaren zeventig werd geconstateerd dat de woningen in de Russische Buurt niet meer aan de volkshuisvestingseisen voldeden. Er was sprake van vergrijzing in de wijk en dus behoefte aan een andere bevolkingssamenstelling. Een laatste aanleiding voor de stadsvernieuwing in de Russische Buurt was schaa sprong die de winkels aan de Gedempte Gracht maakten in het midden van de jaren zestig. Een aantal warenhuizen als V&D en Hema vestigden zich op de verbindingssas tussen het centrum van de stad en het station. Voor de komst van deze grote winkelpanden werd grondig gesloopt en de rozen gracht werd getransformeerd van een woonstraat in een parkeer- en expeditieplein. Deze schaa sprong bracht voor de noordzijde van de Russische Buurt een kaalslag met zich mee, waardoor er bij bewoners veel onvrede ontstond.⁸

In het begin van de jaren zeventig werden plannen gemaakt de Russische buurt te saneren. Uit een inventarisatie concludeerde men dat van de 600 woningen in de buurt er 250 ingrijpend verbeterd dienden te worden. 100 anderen hadden beperkte renovatie nodig en de overige 250 woningen werden sloopwaardig verklaard. Men sprak in de planvorming over “eentonige bebouwing, een hoge bebouwingsdichtheid en weinig tot geen openbaar groen.”⁹ De verpauperde Russische buurt werd op een integrale manier gesaneerd, dat wil zeggen: sloopnieuwbouw en renovatie van bestaande woningen werden in één nieuw stedenbouwkundig plan verwerkt en uitgevoerd.

In de plannen die stammen uit het einde van de jaren zeventig werd sterk ingezet op de woonfunctie van de wijk. Passend bij de opvatting uit die periode werden de wegen die niet voor ontsluiting besteed waren ingericht als woonerf. Daarbij werden het rijdende verkeer gelijkgesteld aan voetgangers en spelende kinderen. Hierom werd de doorstroom van het autoverkeer in de Tolstojstraat, Menschikoffstraat, Golofkinstraat, de Czaar Peterstraat en het Rustenburg gestremd door de aanleg van plantsoenen en parkeerplaatsen.

Naast het realiseren van woonerven werd ook een aantal doorbraken gemaakt tussen de Czaar Peterstraat, de Golofkinstraat en de Menschikoffstraat. De oude stedenbouwkundige structuur van de wijk, die geënt was op de loop van de padsloten minder beleefbaar. Dit effect werd nog versterkt doordat de nieuwe woningen werden gebouwd met een verspringende rooilijn, bergingen aan de straatzijde en andere variatie in de woningen, waardoor het lineaire karakter van de straten verloren ging.

De bewoners van de wijk hebben zich, vanaf het begin van de planvorming in 1971, wantrouwig opgesteld tegenover de gemeente en de gang van zaken rond de sloop en nieuwbouw. Er werd een inspraakproces opgestart, waar niet alle bewoners en bestuurders even blij mee waren.¹⁰

Een belangrijke omslag vond plaats in 1974, toen de gemeente Zaanstad opging in de gemeente Zaanstad. De rigoureuze plannen van de gemeente werden bijgesteld. In een nota stelde de gemeente voor de kleinschaligheid en het woonkarakter van de wijk als uitgangspunt te nemen bij de stadsvernieuwing. Na ongeveer zes jaar overleg werden bewonersvertegenwoordigers en de gemeente het eens over de saneringsplannen. De nieuwbouw zou de bestaande bouw weerspiegelen en de sanering zou gefaseerd plaatsvinden. Als eerste werd het nog open Zalmeiland omgedoopt tot ‘Het Salm’ en bebouwd met 42 woningen. Door de bewoners van de Sophiabuurt in deze woningen onder te brengen werd de verhuisketen gestart. De Sophiabuurt, ten zuiden van de Hogendijk, verloor haar naam op verzoek van haar nieuwe bewoners uit het middengebied. De nieuwe straten kregen de namen Poesjkin-, Tsjechov- en Koerakinstraat. Aan het eind van de sloop- en nieuwbouwwerkzaamheden waren 254 woningen gesloopt en 373 nieuwe woningen gerealiseerd.¹¹ In 1985 werd de stadsvernieuwing afgesloten. De bewoners waren relatief tevreden met het resultaat.

⁸ J.G. Bedebrede, *Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie* (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983).

⁹ *Zaanstadsvernieuwing “Russische Buurt” Bijdrage van de Gemeente Zaanstad aan het Congres “Vernieuwing van de oude woon- en leefomgeving* (Zaandam: gemeente Zaanstad, 1979), 3.

¹⁰ Rob Vreeken, *Russische Buurt, Stadsvernieuwing 1970-1985* (Zaandam: Gemeente Zaanstad en Vereniging Russische Buurt).

¹¹ Idem.

13 De Menschikoffstraat na de sanering, in 1992. GAZ 2121786.

14 De Russische Buurt in 1971, gezien vanuit het noordwesten. GAZ 2204063.

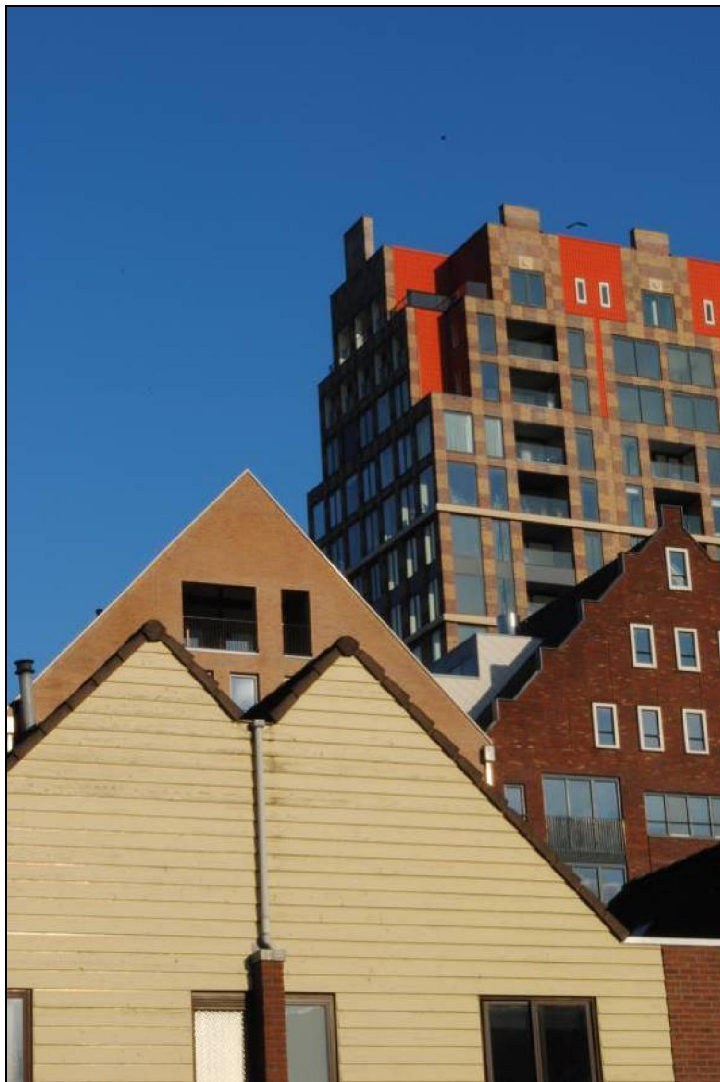
15 De Rozengracht in 1969. GAZ 2204004.

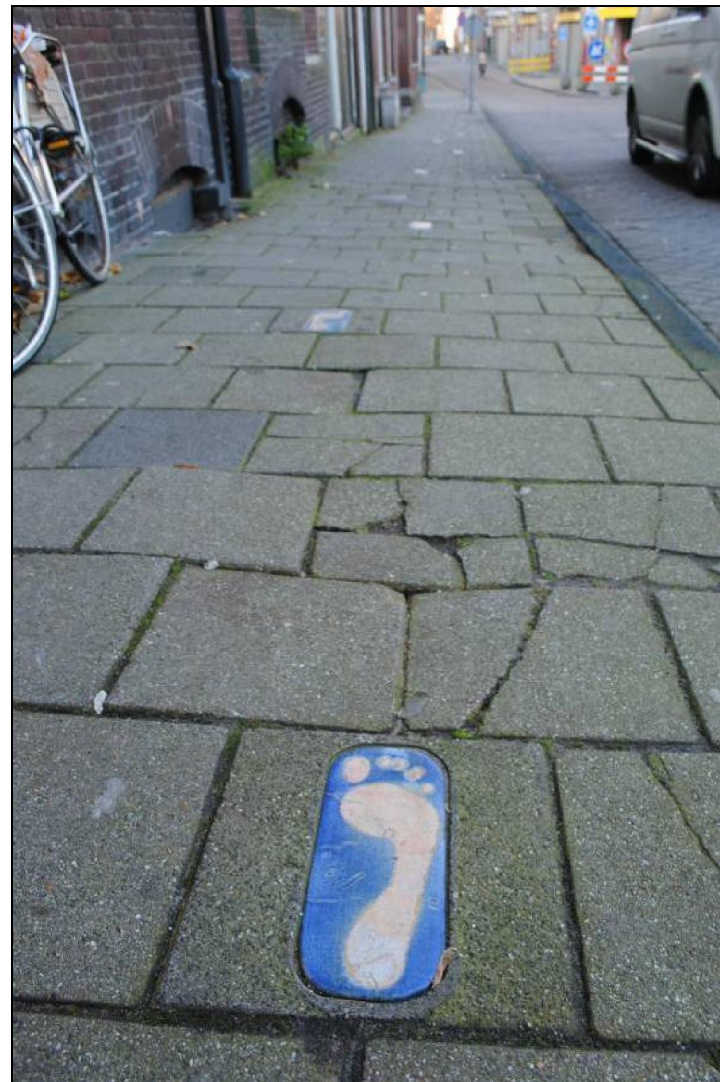
16 De Golofkinstraat in 1991 met kunstwerk van Klaas de Boer. GAZ 2119908.

17 Caar Peterstraat in 1985, met daarin het beeld "Drie figuren in strijd" van Gerrit Graas. GAZ 2119045.

18 Inverdan gezien vanaf Het Salm, foto Linde Egberts

19 De routemarkering naar het Czaar Peterhuisje in de Czaar Peterstraat, foto Linde Egberts

Beschrijving van de huidige ruimtelijke situatie

1. Functies

De Russische buurt ligt tussen de Zaan en het commerciële centrum van de stad. De nieuwe bebouwing van het plan Inverdan torent hoog boven de rustige wijk uit. In de huidige Russische buurt een aan de Hogendijk domineert de woonfunctie. Daarnaast is er bedrijvigheid te vinden, meest al kleine middenstand en winkeliers. Binnen het gebied bevindt zich een school en het Czaar Peterhuisje zorgt voor enige toeristische activiteit.

2. Structuren

De belangrijkste structuur voor de Russische Buurt wordt gevormd door de Hogendijk, die aan de oost- en zuidzijde de buurt omsluit. Deze voormalige zeewering is nog steeds een ruimtelijk oriëntatiepunt en een belangrijke ontsluitingsroute. Op een aantal plekken is de relatie tot de Zaan vanaf de Hogendijk goed beleefbaar. Tussen de woningen door is de jachthaven dikwijls te zien. De kleinschalige bebouwing tussen Zaan en Hogendijk bieden de voorbijganger echter ook een besloten indruk. Geheel anders is dit ter hoogte van het Zaantheater de appartementencomplexen direct ten zuiden daarvan. Hier krijgen de Hogendijk een meer grootstedelijk karakter en biedt de kade een wijds uitzicht over de brede Voorzaan, de jachthaven en het oostelijk deel van Zaandam.

De Russische Buurt, achter de Hogendijk, kent grotendeels nog het de oude stratenpatronen die zijn aangelegd langs de Hogendijk en de padsloten in het binnendijs gebied. Te zien is dat bij de saneringswerkzaamheden vanaf de jaren tachtig zijn veel wegverbindingen echter versperd met plantsoenen, parkeerplaatsen en speelgelegenheden. Daarmee wordt het kleinschalige en besloten karakter van de wijk versterkt, maar voorkomt ook dat de oude gridvormige wegenpatronen beleefbaar zijn.

Naast de elkaar kruisende straten is de aanwezigheid van het water op veel plekken in de wijk een aangename verrassing. Achter een huizenblok is ineens een doorkijkje langs een eeuwenoude sloot, of kijkt men plotseling uit over de Zaan. De bruggetjes en doorkijkjes over het water refereren nog aan het drassige karakter van de Zaanstreek en de oorspronkelijke bebouwingsstructuren langs paden en sloten. Doordat dit water zich vaak aan de achterzijde van panden bevindt, biedt het wel vaak een rommelige aanblik. Ook de relatie tussen het stratenpatroon enerzijds en de nog aanwezige waterstructuren is niet altijd even duidelijk.

3. Openbare ruimte

In de openbare ruimte is een aantal bijzondere kunstwerken geplaatst, dat bijdraagt aan het karakter van de wijk. Ook getuigen ze van de saneringsaanpak die in de jaren tachtig van de vorige eeuw vrij gangbaar was. De bestrating in de Russische buurt is ook een voortvloei uit die sanering. Op veel plekken is de bestrating als woonerf aangelegd, waardoor er geen onderscheid is tussen trottoir en weg is. Inmiddels oogt de bestrating op veel plekken rommelig van karakter en verdient deze meer onderhoud.

Er is, voor zo'n stedelijke woonwijk, veel groen te vinden, in de vorm van bomen en kleine plantsoenen. Dit is één van de kwaliteiten van de wijk, zeker waar het groen in relatie tot het water te zien is. Speciale vermelding verdient het Czaar Peterplansoen, een mooi plantsoen dat goed functioneert met de omliggende, gave bebouwing. Wel valt het prominente transformatorhuis nogal uit de toon bij de rest van de aanleg.

20 De Rozengracht, foto Linde Egberts

21 Pand op de hoek van de Menschikoffstraat

22 Houten woonhuis aan de Hogendijk
23 Hoekpand in de Czarinastraat

4. (Monumentale) bebouwing

De bebouwing in de Russische Buurt is bijna overal kleinschalig van karakter. Behalve de nieuwe appartementencomplexen aan de Zaan is er geen sprake van grote bouwvolumes. De oude en nieuwe bebouwing in de wijk sluit wat maat, schaal en rooilijn goed op elkaar aan. De recentere woningen, gebouwd na de sanering van de wijk in de jaren tachtig, hebben een meer gesloten karakter en zijn minder op de straat georiënteerd dan de arbeiderswoningen uit de late negentiende en vroege twintigste eeuw.

De Hogendijk en zijn omgeving zijn zeer oude delen van Zaandam, waarvan ook de bebouwing in een aantal gevallen nog van grote gaafheid en ouderdom is. De monumenten in de wijk concentreren zich dan ook langs dit oude bewoningslint.

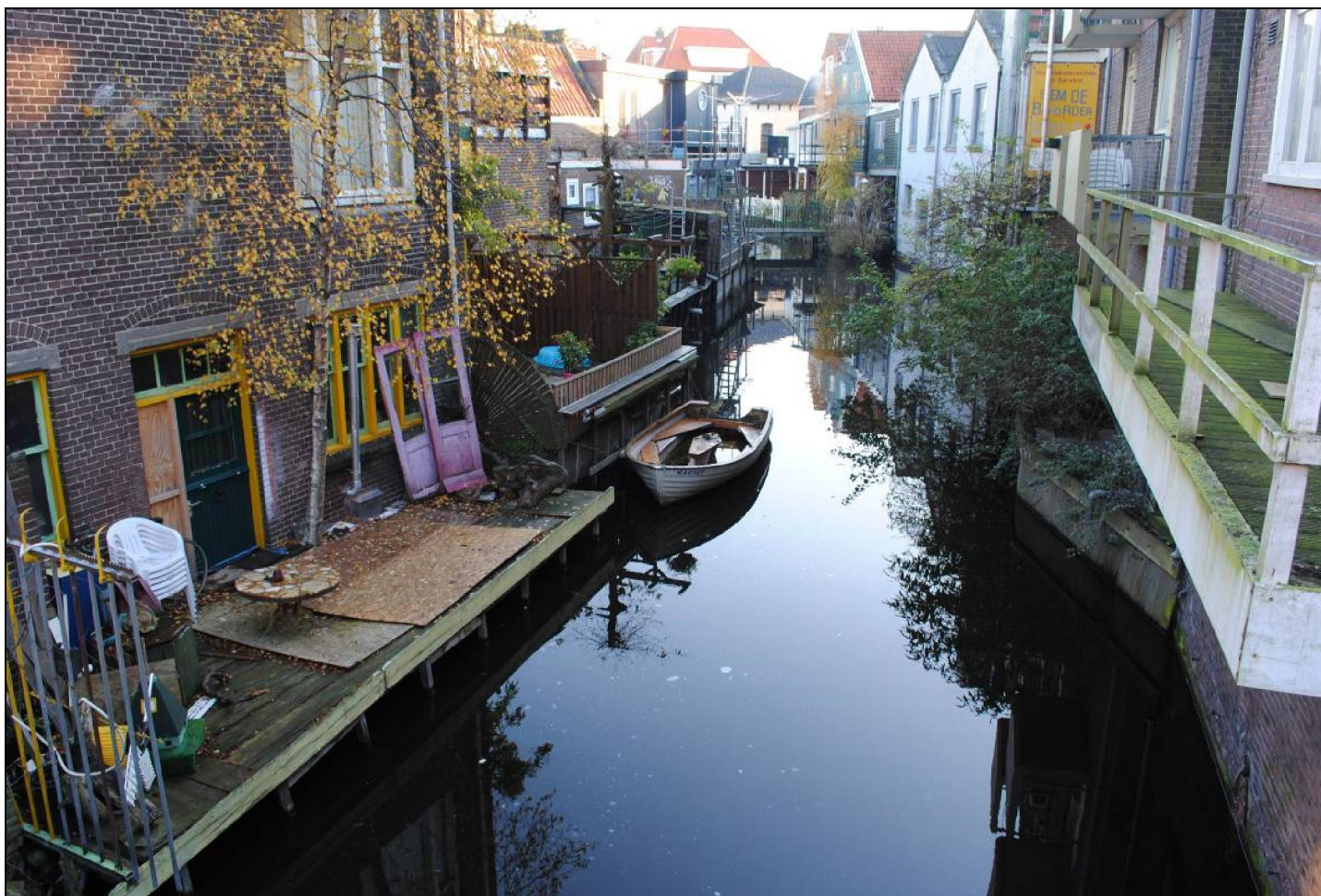
Hieronder een overzicht van de panden met een monumentale status:

Hogendijk 5	grotendeels houten woonhuis	rijksmonument
Hogendijk 9	houten woonhuis	rijksmonument
Hogendijk 46	voormalige smederij, nu proeflokaal/café 'Black Smith'	gemeentelijk monument
Hogendijk 60, 62, 64	'het Huis der Cardinalen'	rijksmonument
Hogendijk 78	'het Blauwe Huis'	rijksmonument
Krimp 23	Czaar Peterhuisje	rijksmonument
Krimp 23	museumhal	rijksmonument
Krimp 23	erfafscheiding	rijksmonument
Krimp 24	conciërgewoning en houten schuur	rijksmonument
Rustenburg 5	houten voormalig winkelwoonhuis (en achtergelegen paardenstal)	gemeentelijk monument

Een aantal andere panden in de Russische Buurt en langs het Rustenburg zijn ook karakteristiek en vertellen een deel van de ontwikkelingsgeschiedenis van de wijk. De onderstaande panden hebben weliswaar geen monumentale status, maar verdienen een vernoeming in deze verkenning en vragen om een zorgvuldige behandeling in geval van ruimtelijke veranderingen in de wijk:

24 Het Sacharovplein, foto Linde Egberts

25 Doorkijkje vanaf het bruggetje in de Czarinastraat, foto Linde Egberts

Waardering

1. Te verwachten archeologische waarden

Resten van Oud-Zaanden worden verwacht in het gebied rond de Oude Haven, dat wil zeggen het gebied dat ligt tussen de Hogendijk en de Houthavenkade. Resten van bewoning vanaf de 13e eeuw kan worden aangetroffen langs de Hogendijk, tegen de Dam aan, in de buurt van waar nu het Zaantheater staat.

In de 16e, 17e en 18e eeuw bouwde men de hele Hogendijk vol met huizen (voornamelijk binnendijks) en scheepswerven (voornamelijk buitendijks). Resten van huizen, dempen (met afval volgestorte stegen), sloten, putten, kelders etc. uit die periode kunnen hier dan ook worden verwacht. Langs de Rozengracht en het Rustenburg zijn soortgelijke vondsten te vinden, maar dan alleen uit de tweede helft van de 17e eeuw en de 18e eeuw.

Buitendijks langs de gehele Hogendijk, vanaf de Dam tot aan de Provinciale Weg, tot aan de Houthavenkade aan toe, liggen op allerlei plaatsen resten van 16e tot 18e eeuwse scheepswerven in de bodem.

In de twee kruisende sloten in het Krimperven kunnen vondsten uit de Middeleeuwen en de 16e tot 18e eeuw liggen. Deze zijn dan als afval in de sloten terecht gekomen.

2. Cultuurhistorische waarden

Een belangrijke cultuurhistorische waarde van de Russische Buurt voor de Zaanstreek is de aanwezigheid van het Czaar Peterhuis. De waarde van dit pand ligt niet alleen in zijn materiële ouderdom of het historische verblijf van Czaar Peter de Grote in de Zaanstreek, maar vooral vanwege de bekendheid van de verhalen rondom het bezoek van de Czaar in en ver buiten de Zaanstreek. Vele beroemdheden, reizigers en toeristen bezochten het huisje vanwege het bezoek van de Czaar tegen het einde van de zeventiende eeuw. Het Czaar Peterhuisje had daarmee al zeer vroeg een museale functie gekregen; al snel was het niet meer bewoond, maar diende als gedenkplaats voor het bezoek van de tsaar aan Zaandam.

3. Stedenbouwkundige waarden

Het verkende gebied valt wat cultuurhistorische waarde betreft uiteen in twee delen: de Hogendijk, Lage Horn en Krimp enerzijds en de laat negentiende arbeiderswijk anderzijds. Omdat deze gebieden wat cultuurhistorische waarde sterk verschillen worden ze hieronder apart behandeld.

Over de Hogendijk, Krimp en de Lage Horn vermeldt de cultuurhistorische waardenkaart het volgende:

De Hogendijk, Lage Horn en Krimp

“De Hogendijk is een waterkering en was als zeedijk één van de eerste bewoonde straten van Zaandam. De dijk is onderdeel van het dijkensysteem langs het IJ en loopt van de Dam tot de Provincialeweg. Buitendijks waren voornamelijk scheepswerven gevestigd, aan de overzijde was woningbouw. Benedendijks, langs de Krimp en de Lage Horn stonden arbeidershuisjes waaronder het huisje van Gerrit Kist waar Czaar Peter in 1697 enige dagen verbleef en dat tot op de dag bekend staat als het ‘Czaar Peter Huisje’. Als dragend structurelement is de Hogendijk van regionaal belang. Het gebied aan weerszijden van de Hogendijk tussen Nicolaasstraat en Badhuisweg is vanwege de aanwezigheid van waardevolle bebouwing en nog in de grond aanwezige scheepswerven eveneens van regionaal belang.”

De arbeiderswijk

De Russische Buurt is als arbeiderswijk van rond de vorige eeuwwisseling kenmerkend voor de ruimtelijke, economische en sociale verandering uit die periode. De wijk werd namelijk aangelegd om de grote toestroom van arbeiders, die nodig waren in de snel groeiende industrie in de streek, een onderkomen te kunnen bieden. Het nieuwe stratenpatroon in de woonwijk liep parallel aan de oudere sloten die de voorheen onbebouwde polder ontwaterden.

Bij de sanering die in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw plaatsvond heeft men de opvattingen over het inrichten van woonwijken van de jaren zeventig over de negentiende eeuwse structuur heen gelegd en deze ingrijpend veranderd. Daardoor zijn de oorspronkelijke, lange, rechte straten en de lage, gesloten straatwanden verdwenen. De kwaliteiten van de negentiende eeuwse woonwijk zijn hier en daar nog bloksgewijs, maar meestal slechts per individueel pand terug te vinden. De kleinschaligheid van de wijk is wel behouden, een van de belangrijkste kwaliteiten van de huidige Russische Buurt.

In de cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Zaanstad is het volgende opgenomen over de waarde van de Russische Buurt :

“De buurt is voor een groot deel gesaneerd. Bijzonder is het u-vormige Czaar Peterplantsoentje, met rondom de gave bebouwing. Eveneens bijzonder is de noordelijke bebouwingsrand van de Czarinastraat met de opvallende, sprongsgewijze verkaveling. De naamgeving van de Russische buurt en de straten is een herinnering aan het bezoek van Czaar Peter de Grote aan Zaandam en de hernieuwde belangstelling daarvoor in de 19^e eeuw. Het gebied is van lokale waarde.”

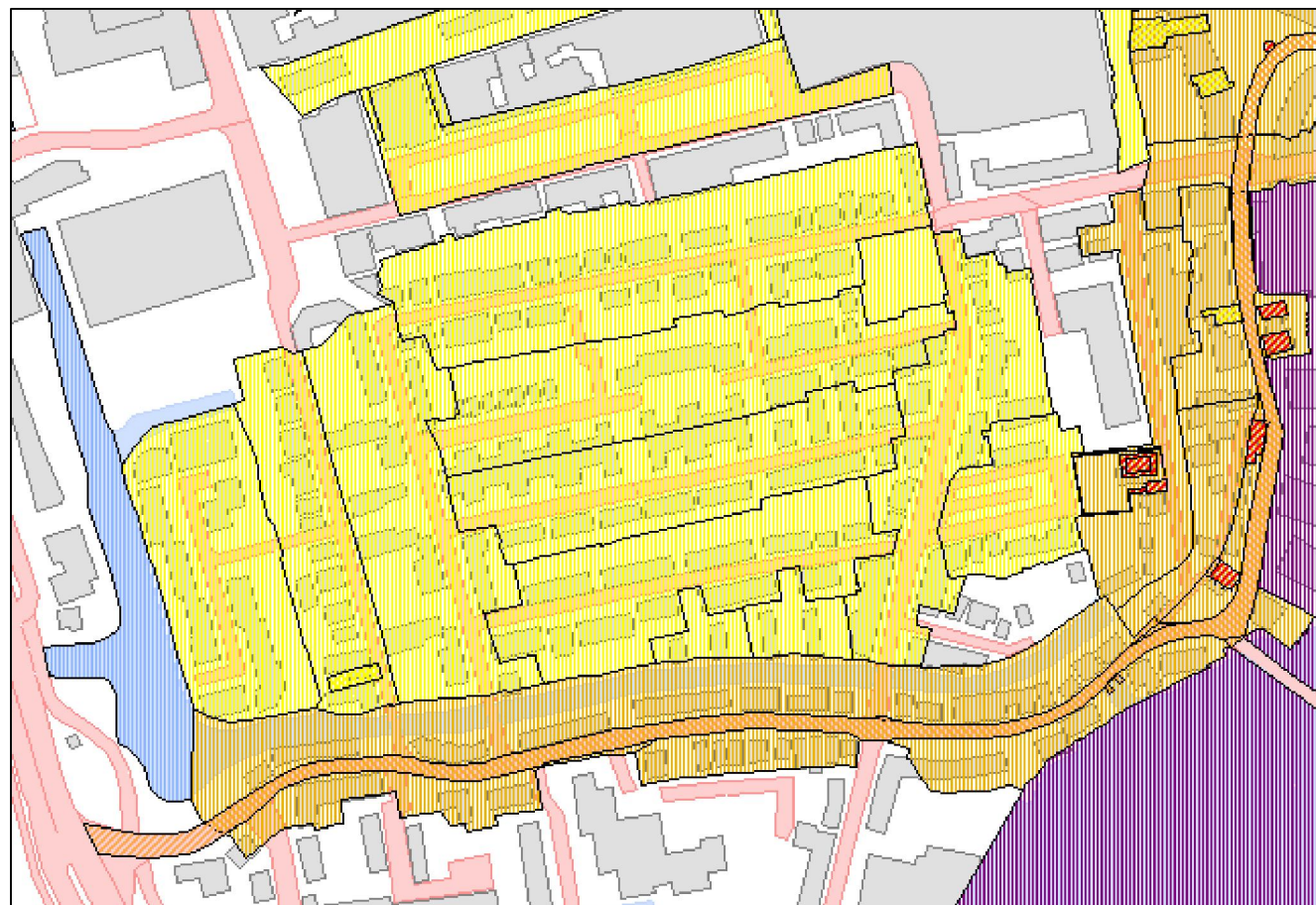
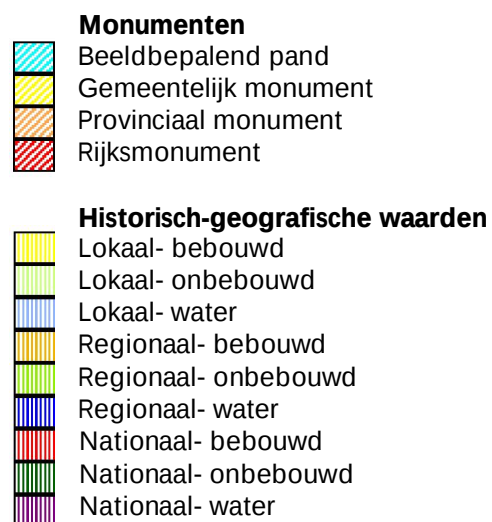
Relatie tot het water

Een belangrijke waarde in de Russische Buurt is de ruimtelijke en zichtrelatie met de Zaan en de sloten in de buurt zelf. De aanwezigheid van dit water getuigt van het waterrijke karakter van het landschap en de voorgeschiedenis van Zaandam.

De Vaart, die de Russische Buurt aan de Westzijde begrenst, is dan ook van lokale waarde. Dit vanwege het belang van De Vaart als oude waterverbinding, die vóór de gedeeltelijke demping over een afstand van twee kilometer parallel liep aan de Zaan.

De cultuurhistorische waardenkaart vermeldt ook de Zaan als waardevol historisch geografisch element:

“De Zaan, één van de grootste veenstromen van Noord-Holland, vormt de ruggengraat van de Zaanstreek. Langs de oevers van de Zaan ontstond op het einde van de 16e eeuw het oudste industriegebied van Europa, en misschien wel van de wereld. Nog steeds is de Zaan als breed water, verkeersader en industriegebied beeldbepalend voor de Zaanstreek. Een rivier met dergelijke industriële bebouwing is uniek in Nederland. Als zodanig van nationaal belang.”

26 Monumenten en historisch geografische waarden in de Russische Buurt. Bron: GIZ, Gemeente Zaanstad.

4. Gebouwde en monumentale waarden

Panden en objecten die door de gemeente en het Rijk als monument zijn aangewezen bezitten een hoge cultuurhistorische waarde. Met name het Czaar Peterhuisje en bijbehorende gebouwen zijn van hoge cultuurhistorische waarde en daarom van rijkswege beschermd.

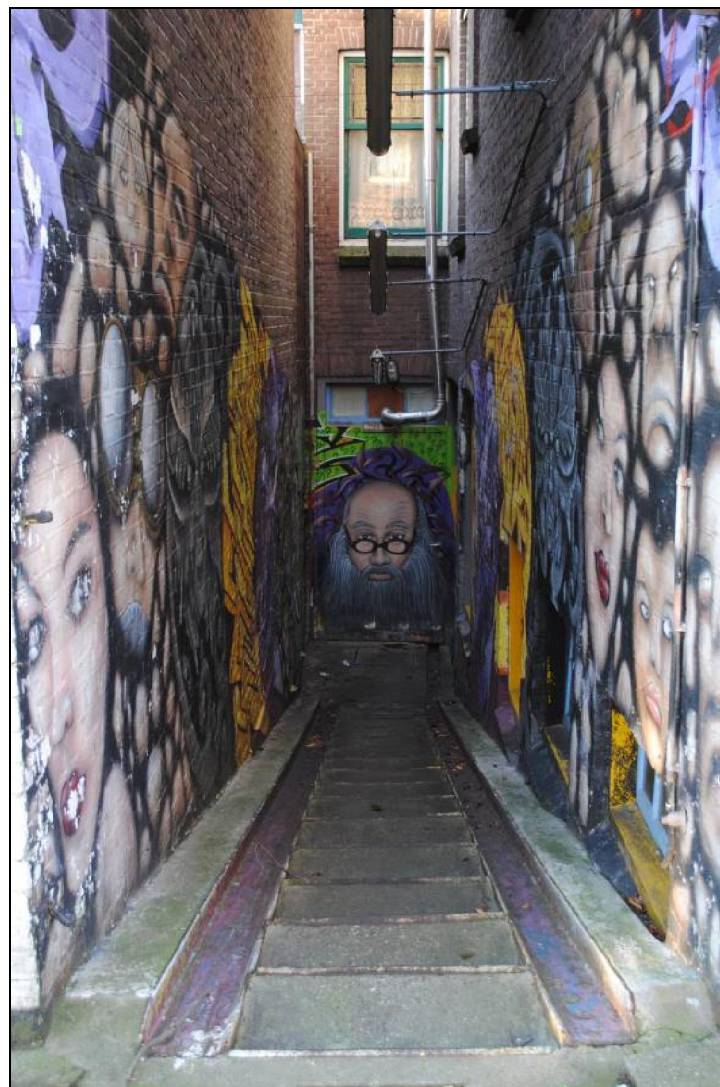
Een aantal andere panden in de wijk is ook waardevol, maar heeft tot op heden geen beschermde status. Zo heeft de nog bebouwing in de Russische Buurt, die nog resteert van vóór de sanering, een lokaal belang vanwege de betekenis als nog resterende arbeiderswoningen van rond de vorige eeuwwisseling.

De historische houten bebouwing langs de Hogendijk, de Krimp, de Lage Horn en het Rustenburg is voor een deel beschermd als monument, maar voor het overige deel ook van belang als streekeigen bebouwing langs een van de oudste bewoningslinten van de Zaanstreek.

Een aantal panden aan het Rustenburg en de Czarinastraat zijn individueel ook van lokale waarde, omdat ze getuigen van de eerste bebouwingsfase van de Russische Buurt in de explosieve industriële groei van de Zaanstreek aan het eind van de negentiende eeuw.

27 Monument aan de Hogendijk, foto Linde Egberts

28 Trap naar een kelder achter de Hogendijk, foto Linde Egberts

29 Plantsoen aan de Golofkinstraat, foto Linde Egberts

Richtlijnen bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen

1. Archeologie: in en direct naast de Hogendijk, het Krimp, het Rustenbrug, de Rozengracht en bij de Oude Haven kunnen resten van middeleeuwse en 16e tot 18e eeuwse bewoning en bedrijvigheid, in het bijzonder van scheepswerven, kunnen worden verwacht. In de Russische Buurt zelf is de kans op het aantreffen van sporen of resten van bewoning uit de middeleeuwen of de 16e tot 18e eeuw bijzonder klein. Mogelijk ligt er onder de Czaar Peterstraat een dichtgegooide sloot waarin archeologisch interessant materiaal kan liggen. Ook moet halverwege de Czaar Peterstraat een dichtgegooide, noord-zuid lopende sloot liggen, waarin ook archeologisch interessant materiaal verwacht kan worden. Het zal hier hooguit gaan om losse voorwerpen uit de middeleeuwen en 16e tot 18e eeuw die vóór en tijdens het dempen in de sloot terecht zijn gekomen.

De vernieuwde Monumentenwet 1988 en de daaruit voortvloeiende Archeologienota Zaanstad 2009 stelt voorafgaand aan bepaalde bouwwerkzaamheden in bepaalde gebieden het uitvoeren van archeologisch onderzoek verplicht. Bij graafwerkzaamheden in bovengenoemde gebieden in de Russische Buurt moet dan ook rekening worden gehouden (zowel in tijd als in de begroting) met archeologisch onderzoek.

2. Kleinschalig karakter: bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is het van belang het kleinschalige karakter van de woonwijk als uitgangspunt te nemen. Een van de belangrijkste kwaliteiten van de wijk is de kleinschaligheid zo nabij het winkelcentrum van Zaandam. De voornaamste functie van het gebied is wonen, met hier en daar enige middenstand. Deze functies, in de lage bebouwing, passen bij de schaal en ruimtelijke ontwikkeling van de wijk.

3. Patroon van sloten en paden: de structuur van de Zaan, Hogendijk en de sloten die door de polder liepen bepalen ook nu nog de ruimtelijke inrichting en ontsluiting van de Russische Buurt. Bij de sanering in de jaren zeventig en tachtig is de oorspronkelijke verkeersdoorstroming van een aantal straten in de Russische buurt stilgelegd, om woonerven te kunnen vormen. Wanneer er in de toekomst ingrepen worden gepleegd in de stedenbouwkundige opzet en verkeersdoorstroming van de wijk is het vanuit cultuurhistorisch oogpunt te overwegen om de oude, ononderbroken wegen weer terug te brengen.

4. Beleefbaarheid van het water: de zichtbaarheid en beleefbaarheid van de Zaan, De Vaart en de sloten zijn een belangrijke kwaliteit van de Russische Buurt. Daarom is het van de belang deze waarde te versterken bij toekomstige ingrepen in de wijk. Op veel plaatsen grenst het water aan achtertuinen, waar rommelige situaties ontstaan. Het is aan te bevelen meer aandacht te besteden aan deze 'achterkanten' van de wijk, omdat hier nog veel aan kwaliteit te winnen valt.

5. Historische panden in de Russische Buurt

Het Czaar Peterhuisje en de bijbehorende, beschermde gebouwen zijn van grote waarde voor de Zaanstreek en de Russische Buurt. Bij toekomstige ruimtelijke ingrepen zou men de ontsluiting en routing van het huisje kunnen verbeteren. Een aantal andere, niet beschermde gebouwen verdient meer architectuurhistorisch en bouwhistorisch onderzoek. In het geval dat deze panden waardevol blijken te zijn, dienen ze te worden aangewezen als gemeentelijk monument. Aan de Hogendijk, de Lage Horn en de Krimp moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat zich achter jonge gevels oudere, waardevolle bouwstructuren kunnen bevinden. In dat geval kan bouwhistorisch onderzoek veel nieuwe informatie opleveren over de Hogendijk en zijn geschiedenis. De resterende arbeiderswoningen in de Russische Buurt zijn beeldbepalend voor de wijk en dienen bij toekomstig ingrijpen te worden behouden. En waar mogelijk als uitgangspunt genomen voor eventuele nieuwbouw in de wijk.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Uit deze cultuurhistorische verkenning blijkt dat er op historisch geografisch gebied het een en ander bekend is over de Russische Buurt. Op de schaal van de individuele bebouwing is echter veel minder bekend van de panden in het verkende gebied. Daarom strekt het tot de aanbeveling de architectuurhistorische en bouwkundige waarden van deze panden te verkennen en eventueel over te gaan tot het aanwijzen van gemeentelijke monumenten als dit wenselijk en nodig is. Het gaat daarbij om de volgende objecten:

Bronnen

Ankum, L.A. e.a. (red.). *Encyclopedie van de Zaanstreek*. Wormerveer en Zaanstad: Stichting Behoud Zaans Streekeigen en Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 1991.

Bedebrede, J.G.. *Russische Buurt te Zaanstad: Kandidaatsskriptie Sociale Geografie* (Amsterdam: Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut, 1983).

Gemeente Zaanstad. Cultuurhistorische Waardenkaart gemeente Zaanstad (zaandam: Gemeente Zaanstad).

Vreeken, R. *Russische Buurt, Stadsvernieuwing 1970-1985* (Zaandam: Gemeente Zaanstad en Vereniging Russische Buurt).

Zaanstadsvernieuwing "Russische Buurt" Bijdrage van de Gemeente Zaanstad aan het Congres "Vernieuwing van de oude woon- en leefomgeving (Zaandam: gemeente Zaanstad, 1979).

GAZ Gemeentearchief Zaanstad

Bijlage

Lijst van monumenten in het verkende gebied

Hogendijk 5

Categorie: woonhuis + Noorder IJ- en Zeedijk
Object: grotendeels houten woonhuis
Status: rijksmonument (29-05-1969)
Datering: 1700, ca.; 1977-05-05 (brand in kap); 1998 (ontmanteling); 1999 (reconstructie)
Rijksnummer: 40034
Voormalige functie: woonhuis
Huidige functie: woonhuis
Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Grotendeels houten huis met in- en uitgezwenkt voorschot, XIX B, boven een bakstenen pui, XIX A. Michiel Enderman (1999): Beschrijving: Houten huis van rond 1700. Het huis staat

Hogendijk 9

Categorie: woonhuis + Noorder IJ- en Zeedijk
Object: houten woonhuis
Status: rijksmonument (29-05-1969)
Datering: 1700-'25; 1999-2000 (restauratie)
Rijksnummer: 40036
Voormalige functie: woonhuis
Huidige functie: woonhuis
Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Houten huis met ingezwenkt voorschot, bekroond door een fronton, XIX A. Tegelschouw.

Hogendijk 46

Categorie: smederij + horeca + Noorder IJ- en Zeedijk
Object: voorm. smederij, nu proeflokaal/café 'Black Smith'
Status: gemeentelijk monument (25-11-2003)
Datering: 1676 (achterhuis); 1899 (winkel)
Rijksnummer:
Voormalige functie: smederij, later woon/winkelpand
Huidige functie: proeflokaal/café 'Black Smith' en kantoor
Beschrijving: Redengevende omschrijving gemeente Zaanstad (februari 2003): De bebouwing op het perceel Hogendijk 46 is van algemeen belang wegens architectuurhistorische en cultuurhistorische waarde. Het voorste deel van de bebouwing heeft waarde als grotendeels gaa

Interieur: Redengevende omschrijving gemeente Zaanstad (februari 2003): PROEFLOKAAL THE BLACK SMITH: In het INTERIEUR zijn nog diverse karakteristieke elementen bewaard gebleven, zoals de houten bordestrap met fraai gesneden balusters en trappalen met Jugendstil
Architect: J. en D. Eilmann, Zaandam (winkel)

Hogendijk 60, 62, 64

Categorie: woonhuis + Noorder IJ- en Zeedijk
Object: 'het Huis der Cardinalen'
Status: rijksmonument (29-05-1969)
Datering: 1655
Rijksnummer: 40037
Voormalige functie: woonhuis
Huidige functie: woonhuis
Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Bakstenen huis, XVII B, met door een fronton bekroond en van zijpilasters voorzien houten voorschot, XIXa. Deur met kussenpanelen en bovenlicht, XIXa. Dubbele tegelschouw en binnenpui met

Krimp 23 Czaar Peterhuisje

Categorie: woonhuis
Object: houten 'Tsaar Peterhuisje'
Status: rijksmonument
Datering: 1632
Rijksnummer: 40050 + 518019 + 518020
Voormalige functie: woonhuis
Huidige functie: museum
Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): 40050: Houten Czaar Peterhuisje, XVII, in ombouw van baksteen uit 1895. 518020: Inleiding TSAAR PETERHUISJE uit omstreeks 1632, behorend tot het museumcomplex "Tsaar Peterhuisje"
Interieur: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): 518020: Omschrijving Het interieur verkeert nog grotendeels in de oorspronkelijke staat en bevat onder meer twee door een wand van staande delen gescheiden vertrekken en een met brede

Krimp 23 Musemhal

Categorie: museum
Object: museumhal 'Tsaar Peterhuisje'
Status: rijksmonument
Datering: 1896-'97
Rijksnummer: 40050 + 518019 + 518021
Voormalige functie: museumhal
Huidige functie: museumhal

Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Inleiding MUSEUMHAL uit 1896-1897, behorend tot het museumcomplex "Tsaar Peterhuisje". Het in eclectische trant opgetrokken gebouw vormt tesamen met het tsaar Peterhuisje het bestaande ri

Interieur: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Omschrijving Het interieur verkeert nog nagenoeg in de oorspronkelijke staat en bevat onder meer een vloer van gele ijsselsteentjes rondom het gemetselde podium waarop het tsaar Peterhuis

Krimp 23 Erfafscheiding

Categorie: erfafscheiding

Object: erfafscheiding bij museumcomplex Tsaar Peterhuisje

Status: rijksmonument

Datering: 1896-'97

Rijksnummer: 518019 + 518023

Voormalige functie: erfafscheiding

Huidige functie: erfafscheiding

Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Inleiding Tot het museumcomplex "Tsaar Peterhuisje" behorende ERFSCHEIDING uit 1896-1897 bestaande uit een smeedijzeren hek en een poortje aan het Krimp en een hoge brandwerende tuinmuur

Krimp 24

Categorie: woonhuis

Object: conciërgewoning bij museumcomplex Tsaar Peterhuisje

Status: rijksmonument

Datering: 1896-'97

Rijksnummer: 518019 + 518022

Voormalige functie: conciërgewoning

Huidige functie: woonhuis

Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Inleiding CONCIERGEWONING uit 1896-1897, behorend tot het museumcomplex "Tsaar Peterhuisje". De ramen zijn binnen de oorspronkelijke kozijnen vernieuwd. N.B. De aangebouwde houten schuur

Interieur: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Omschrijving Opvallend in het interieur is dat in plaats van een houten dakbeschot het dakvlak tussen de gordingen en de spantbenen met een laag cement afgewerkt is. Dat de dakoverstekken

Architect: G.B. en A. Salm

Hogendijk 78

Categorie: woonhuis + Noorder IJ- en Zeedijk

Object: 'het Blauwe Huis'

Status: rijksmonument (29-05-1969)

Datering: 1724; 1976 (restauratie); 1993 (funderingsherstel)

Rijksnummer: 40038

Voormalige: woonhuis

functie:

Huidige functie: woonhuis

Beschrijving: Redengevende Omschrijving (Rijksdienst voor de Monumentenzorg): Bakstenen huis met schilddak. Lijstgevel, XIX, met banderolle, waarop ANNO 1724. Dakkapel met pilasterparen en fronton.

Rustenburg 5

Categorie: woonhuis + winkel

Object: houten voorm. winkelwoonhuis (en achtergelegen paardenstal)

Status: gemeentelijk monument (11-01-2006)

Datering: 1600-1700; 1890-'95 (paardenstal)

Rijksnummer:

Voormalige
functie: winkelwoonhuis

Huidige functie: woonhuis

Beschrijving: Redengevende omschrijving gemeente Zaanstad (11 oktober 2005): Dit huis is van architectuurhistorisch belang als voorbeeld van een in traditionele trant opgetrokken houten huis waarvan de hoofdvorm goed bewaard is gebleven en vanwege de ouderdom. Het i

Interieur: Redengevende omschrijving gemeente Zaanstad (11 oktober 2005): In het INTERIEUR zijn bij de verbouwing in 2003 de voormalige winkel en achtergelegen woonkamer samengetrokken tot één woonruimte van vijf balkvakken diep. De winkelruimte besloeg drie balk